

SUV YO'LLARINING AHAMIYATI VA O'ZBEKISTONDA SUV YO'LINING HOZIRGI HOLATI

Ergashev Xurshid Erkin o'g'li¹, Mirzayev Mirzabek Amrullo o'g'li²

¹ stajor-o'qituvchi, Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti Buxoro filiali.
(xergashev162@gmail.com)

² stajor-o'qituvchi, Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti Buxoro filiali.
(mirzayevmirzabek1996@gmail.com)
<https://doi.org/10.5281/zenodo.5759459>

MAQOLA TARIXI

Qabul qilindi: 20- Noyabr 2021
Ma'qullandi: 25- Noyabr 2021
Chop etildi: 30 - Noyabr 2021

KALIT SO'ZLAR

suv yo'li; port; prichal; daryo; shlyuz; yuk; suv omborlari;

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada suv yo'llaring vazifasi va shu bilan bir qatorda mamlakat iqtisodiy rivojlanishida suv yo'llaring ahamiyati yuzasidan malumotlar keltirib o'tilgan. Shu jumladan O'zbekiston Respublikasida suv yo'llaring hozirgi holati va suv yo'llariga qo'yiladigan asosiy talablar belgilanib, "Termiz" suv porti to'g'risida bir qancha malumotlar berilgan.

Suv yo'llari yuklarni tashishda kemalar harakatlanishi maqsadida kerak bo'lgan suv havzasi bo'lib, okean, dengiz, ko'l, suv omborlari, daryolar va uning irmoqlari, kanallar hisoblanadi. Suv yo'llari odatda tashqi okeandagi, dengizdagi va ichki daryodagii, ko'llardagilarga bo'linadi. Ichki suv yo'llari o'z navbatida tabiiy va su'niy suv yo'llariga bo'linadi. Tabiiy ichki suv yo'llariga tabiiy holatdagi daryo va ko'llar kiradi. Su'niy suv yo'llariga esa shlyuzlangan daryo va suv omborlari hamda kema yuradigan kanallar kiradi.

Ichki suv yo'llarida u yoki bu yuklarni tashishining maqsadga muvofiqligi bu suv yo'llarning chegaralari va texnik xususiyatlariga bog'liq. Suv yo'llarning geografik xususiyati bo'lib uning daryo tarmog'ida planda joylashuvi

gidrografiya bilan aniqlanishi tushuniladi. Shu sababli ichki suv yo'llarida yo'lni uzaytirish koeffitsienti, quruqliklardagi transpotga qaraganda katta.

Suv yo'llarning asosiy texnik xususiyati bo'lib, kichkina qarshilik va ularda kemalarning uncha katta bo'lmagan tezlikda harakatlanishi, yuklarni suvda tashish aralash suzadigan kemalarda («daryo-dengiz»), har xil dengiz havzalari portlari orasida tashish yoki dengiz va daryo portlari orasida tashish ham tejamli va maqsadga muvofiqdir.

Hozirgi kunda kelib bir davlatdan ikkinchi bir davlatga yuklarni oldi –sotdi ishlarini amalga oshirishda, yuklarni yetkazib berish xizmati asosiy o'rinni egallaydi. Shu bilan bir qatorda yo'l harajatlari va yuklarni yetkazib berishga

ketadigan vaqt muhim ahamiyat kasb etadi. O'zbekistonning Termiz shahrida joylashgan "Termiz" suv porti O'zbekiston hududidan o'tgan Amu daryo havzasida joylashgan mayda tumanlar va qo'shni davlatlar o'rtasida suv transporti vazifasini bajarmoqda.

Termiz daryo porti- Amudaryoning yuqori oqimida, Termiz shahrida joylashgan daryo porti; xo'jalik faoliyati bilan shug'ullanadigan ishlab chiqarish birlashmasi. 1994-yilda tashkil etilgan.

Port tashqi savdo eksport import tranzit va gumanitar yuklarni ortish tushirish, yuklarni omborxonalarda saqlash, daryo floti yordamida yuklarni Afg'onistonning Sherxon va Hayraton portlariga yetkazib berish, belgilangan tariflarga ko'ra, yo'lovchilarni tashish va boshqa vazifalarni bajaradi. Termiz daryo porti. Jahon xalqaro yuk tashuvchi va xalqaro ekspeditor dengiz va daryo portlari ro'yxatiga kiritilgan. Termiz daryo portining yuk o'tkazish yillik quvvati 600 ming t, yuklarni tushirish ortish quvvati 900 ming t. Turli maqsadlardagi 17 ta

Tarkibida "Termiz" daryo porti, suv yo'lining Termiz uchastkasi, kema ta'mirlash ustaxonalari bor. Maydoni 20,5 ga. 1953-yilda qurilgan. Hozirda tashqi savdo yuklariga mo'ljallangan sig'imi 10 ming t bo'lgan yopiq va 100 ming t yukka mo'ljallangan ochiq omborlarga ega. Portga kiraverishda fumigatsiya kameralariga ega bo'lgan "Termiz port eksport" t.y. stansiyasi, 6 km uzunlikdagi ichki port shoxobcha yo'li, quvvati 7000 tG'sutka bo'lgan neft quyish prichali bor.

teploxod va yuk barjalariga, 10 ga yaqin port kranlariga ega.

Shuni aytish joizki har bir lagistika xizmatining o'ziga xos bo'lgan talab va qoidalari mavjud hisoblanadi.

Umumiy transport tizimida ichki suv yo'llarining rolini baholash uchun transportga qo'yiladigan talablarni ko'rib chiqamiz.

Zamonaviy transportga quyidagi talablar qo'yiladi:

- tashishning tezkorligi;
- passajir va yuklarni tashishning xavfsizligi;
- tashishning umumiyliigi;
- tashishning doimiyligi va regulyarligi.

Daryo transporti uning to'g'ri tashkil qilganda boshqa transport turlaridan quyidagi sabablarga ko'ra eng arzon hisolanadi:

- birinchidan, boshqa transport turlariga qaraganda yuklarni tashish uchun energiya sarfi kamligi, (yoqilg'iga kam sarf bo'ladi);
- ikkinchidan, harakatlanuvchi tarkibga kam harajat bo'ladi, o'lik yukning (taraning) kamligi;
- uchinchidan, suv yo'lini qurish uchun temir yo'lga nisbatan kam harajat bo'lishi.

Harakatning xavfsizligi bo'yicha statistika ma'lumotlari shuni ko'rsatdiki, daryo transporti temir yo'l, avtomobil aviatsiya transportlariga qaraganda ancha oldinlarda turadi.

Yukni tashishning umumiyliги deganda bir tomonlama, transportning har xil turdagi yuklarni tashishga moslangani, boshqa tomonlama esa, bir paytda katta qiymatdagi bitta turdagi yuklarni tashish qobiliyatini tushunish mumkin.

Daryo transporti bu talablarga to'liq javob beradi.

Birinchi iqlim sharoitida tashishning doimiyligi va reguliyarligini daryo transporti to'liq qoniqtiradi.

Yuqoridagi talablarni inobatga olgan holda "Termiz" suv portini yanada kengaytirish va qo'shni chegara davlatlarni suv porti bilan bog'lash vazifasini ilgari surish lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. M.Bakiev, Ye.Kirillova, A.Yangiev, Fayziev X, Qodirov O. "Suv yo'llari va portlar". Toshkent-2007.
2. Гуревич В.Б. Речные портовые гидротехнические сооружения «Транспорт», 1969.
3. Лихачев В.П., Лузин С, В., Михайлов А.В., и др. Методы расчета устойчивости и прочности гидротехнических сооружений. Стройиздат, 1966.
4. Михайлов А.В. Судходные шлюзы. «Транспорт», 1966.
5. Никифоров В.Ф. Речные порты. Речиздат, 1958.
6. семанов Н.А., Варламов Н.Н., Баланин В.В. Судходные каналы, шлюзы и судоподъемники.»Транспорт»,1971.